

50-сантиметрових чубуків (шт.); коефіцієнт відношення діаметра чубука до діаметра серцевини; кількість прошарків твердого лубу, повних серцевинних променів (%); кількість вуглеводів (крохмалю та цукрів) після заготівлі чубуків. Також проводять візуальну санітарну селекцію. Лозу перспективних клонів П2 тестують на приховане ураження вірусами й бактеріальним раком. Скорочення строків експертизи з 15-ти до 10–12-ти рр. можливе за рахунок прискороного розмноження перспективних клонів кожного етапу 1–2-го рр. плодоношення. На заключному етапі вивчення клонів, тобто виділення перспективних клонів П2, ведуть ампелографічний опис клонів відповідно до Методики проведення експертизи сортів винограду (*Vitis L.*) на відмінність, однорідність і стабільність (2022). Лозу перспективних клонів, виділених у П2, викорис-

товують для закладання банку клонів і базових маточників у розсадниках.

Клони сортів винограду справжнього реєструють на підставі відомостей про результати польових досліджень експертизи на придатність для поширення та на відповідність критеріям відмінності, однорідності і стабільності, наданих заявником за формою, встановленою Компетентним органом у сфері охорони прав на сорти рослин. За проведення кваліфікаційної експертизи клонів послуговуються Методикою проведення експертизи сортів рослин групи плодових, ягідних, горіхоплідних, субтропічних та винограду на придатність до поширення в Україні, Методикою виділення і проведення експертизи клонів сортів винограду та Методикою проведення експертизи сортів винограду (*Vitis L.*) на відмінність, однорідність і стабільність (2022).

УДК 635.654.3:631.618

Миколайчук В. Г., к. біол. н., доцент кафедри рослинництва та садово-паркового господарства
Миколаївський національний аграрний університет
E-mail: mikolaychuk7@gmail.com

МОРФО-МЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ПЛОДІВ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *VIGNA* В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

Зернобобові є найважливішими сільськогосподарськими культурами після зернових. Серед них вігна китайська (*Vigna unguiculata* (L.) Walp.) є важливою харчовою бобовою культурою, що поширена у тропічних та субтропічних регіонах світу. Вона є основною продовольчою культурою у багатьох африканських країнах, де споживається їх листя, свіжі плоди та насіння. Її використовують на корм, фураж, сіно та силос для худоби, як зелене добриво та ґрунтопокривну культуру, що підтримує продуктивність сільськогосподарських угідь, компенсуючи втрати азоту і позитивно впливаючи на властивості ґрунту. Переважно це багаторічні види, але підвид *unguiculata* включає однорічні дикорослі і культивовані види. Рослини цього виду часто зустрічаються під назвами-синонімами: *Vigna sinensis* (L.) savi, *Vigna sinensis* Endl, *Vigna catjang* (Burm.) Walp. Припускають, що в культуру введений один вид *Vigna unguiculata* L., до якого входять 3 підвиди: *sinensis* L. – китайська вігна, *cylindricus* – африканська вігна і *sesquipedalis* U. – довгоплідна спаржева вігна. ФАО визнала Україну перспективним світовим донором продовольства, тому виробництво овочів є складовою агропродовольчого виробництва України. За даними ФАО (2014) близько 93,5% площ, зайнятих вігнуо знаходяться в Африці, але у зв'язку зі зміною клімату постає необхідність залучення до сільськогосподарського виробництва України різних зразків цього виду, вивчення їх морфо-біологічних й екологічних особливостей та продуктивності.

Відповідно до Методики експертизи сортів важливими показниками плодів вігни є їх морфометричні показники (довжина, ширина), забарвлення та характер поверхні, здатність до скручування.

В колекції Миколаївського національного аграрного університету нараховується 6 зразків роду *Vigna*. Дослідження плодів представників роду проводилися протягом 2021–2023 рр. Визначали морфо-метричні показники: довжину, ширину та товщину плодів, кількість насінних зачатків та насіння, масу плоду і складових (оплодненя та насіння) та якісні показники (характер поверхні оплодненя та забарвлення).

Умовах Південного Степу України серед зразків із світло забарвленим насінням та середньою довжиною плодів найбільші показники довжини бобів має сорт 'Чорні очі', яка сягає 19,58 см, відносно менші – зразки 1 та 2 (14,07 та 13,45 см відповідно). Для ширини плоду спостерігається така ж особливість: найбільші показники характерні для плодів сорту 'Чорні очі', а найменші у плодів зразка 2 (0,99 та 0,76 см відповідно). За товщиною плоду не існує істотної відмінності між цими зразками. Найбільша кількість насінин в плоді характерна для зразка 2, а найменша – зразка 1 (12,71 та 9,00 шт. відповідно). Для зразка 2 характерна найбільший відсоток занасінення, який склав 93,5%, найменший показник – для зразка 1 (73,0%). Найбільша маса зрілих плодів характерний для сорту 'Чорні очі', а найменша – зразка 2 (2,96 та 1,68 г), при цьому частка маси насіння в плодах складає від 73,6 (зразок 1) до 89,9% ('Чорні очі'). Встановлена відмінність за якісними показ-

никами: тонкостінний оплодень характерний для зразка 2, більш товстостінні з щільною стінкою – для зразка 1 та ‘Чорні очі’. Поверхня оплодня має особливість: гладенька поверхня – для плодів зразка 2, для інших зразків помірно шерехаті. Забарвлення оплоднів зрілих плодів світле однотонне, без антоціанового відтінку, незрілих – помірно зелене. Насіння зразків мають еліптичну форму, однотонне світле забарвлення, вторинне забарвлення біля рубчика: у насіння сорту ‘Чорні очі’, – чорне, зразка 1 – оливкове, зразка 2 – бежеве. Найбільша довжина насіння характерне для сорту ‘Чорні очі’, найменші – зразка 2 (10,58 та 6,78 мм відповідно), така ж особливість характерна і для маси (0,28 та 0,10 г відповідно).

Плоди сорту ‘Графіня’ мають середні за довжиною (19,58 см) та шириною (0,88 см) плоди. Частка кількості насіння становить 86,0% до кількості насінних зачатків. Особливістю є ламкість плодів, зрілі плоди мають світле однотонне забарвлення, незрілі – інтенсивне зелене забарвлення. Маса плодів становить 3,35 г, при цьому частка маси насіння складає 83,9%. Насіння має інтенсивне однотонне чорне забарвлення без вторинного забарвлення.

Для плодів *Vigna unguiculata* L. ssp. *cylindricus* сорту ‘Руего’ характерні циліндричні плоди з довжиною 13,63 та шириною 0,78 см. Кількість насінин становить 13,35 шт., що складає 89% від кількості насінних зачатків. Маса плоду становить 2,11 г, на насіння припадає 77,3%. Забарвлення плоду темне з антоціаном, поверхня шерехата. Насіння довжиною 7,3 мм, масою 0,13 г, еліптичне, забарвлення однотонне бордове.

Плоди *Vigna caracalla* мають найменші плоди, довжина яких сягає 6,91, а ширина 0,57 см, за формою циліндричні, кількість насінин становить 6,6 шт., що складає 79,0% від кількості насінних зачатків. Плоди цупкі, оплодень бобів щільні, забарвлення зрілих плодів світле однотонне, незрілих – інтенсивне зелене. Маса плодів становить 0,56 г, частка насіння становить 78,6%. Насіння мають довжину 6,25 мм, масу 0,07 г, еліптичне, забарвлення однотонне бордове, вторинне забарвлення біля рубчика біле.

Таким чином, сортимент зразків вігні дозволяє дослідити їх морфо-біологічні особливості, екологічні властивості та продуктивність в умовах Південного Степу України.

УДК 633.34:631.526.32:631.559

Михайлик С. М., к. с.-г. н., ст. науковий співробітник відділу експертизи на придатність до поширення сортів рослин

Топчій О. В., к. с.-г. н., завідувачка лабораторії показників якості сортів рослин

Сонеч Т. Д., завідувач сектору технічних, кормових та олійних сортів рослин відділу експертизи на придатність до поширення сортів рослин

Смутьська І. В., завідувач сектору зернових, зернобобових та круп’яних сортів рослин відділу експертизи на придатність до поширення сортів рослин

Український інститут експертизи сортів рослин

E-mail: svetlana.nik2519@gmail.com

АГРОБІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВИХ СЕРЕДНЬОСТИГЛИХ СОРТІВ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ (*GLYCINE MAX* (L.) MERRILL)

Со́я (*Glycine max* (L.) Merrill) є цінною білково-олійною культурою, яка має широкий спектр використання в кормовиробництві, харчовій промисловості, для технічних цілей та в медицині. В останні роки со́я міцно утримується в сівозміні українських аграріїв. Вона залишається однією з цінних культур в товарному сільськогосподарському виробництві, завдяки рентабельності, високій продуктивності та цінним якісним показникам (вмісту олії та білка). Це гарний попередник, який завдяки бульбочковим бактеріям накопичує азот у ґрунті. Со́ю вирощують в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. У 2022 році в Україні, з площі 1,5 млн. га, зібрано 3,6 млн. т сої. Середня урожайність сої становила 2,4 т/га. Найвищу врожайність отримано у Тернопільській області – 2,9 т/га. Зважаючи на глобальні зміни клімату, особливого значення набуває добір сортів відповідно до конкретних ґрунтово-кліматичних умов з високим ге-

нетичним потенціалом продуктивності та реалізації фотосинтетично-активної радіації, підвищеною посухостійкістю, жаростійкістю, морозостійкістю, зимостійкістю, стійкістю до хвороб та шкідників.

Метою дослідження є комплексне вивчення та оцінювання нових сортів сої культурної середньої групи стиглості за основними господарсько-цінними показниками. Дослідження проводили впродовж 2021 та 2022 років на філіях Українського інституту експертизи сортів рослин у чотирьох пунктах дослідження зони Полісся та по три пункти у зонах Лісостепу та Степу. Польові дослідження та оцінку урожайності здійснювали відповідно до чинних методик проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на ПСП в Україні.

Результати. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні станом на 19.07.2023 року нараховує 311 сортів сої культурної – від ультраскоростиглих до пізньостиглих, з